

КРИТИКА РЕЛІГІЙНОГО ПЕРЕКЛАДУ: ЗАВДАННЯ І ОСНОВНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

CRITICISM OF RELIGIOUS TRANSLATION: OBJECTIVES AND MAIN CRITERIA OF TRANSLATION QUALITY EVALUATION

Попович Н.

Стаття ілюструє доцільність запровадження концептуально-трансцендентної еквівалентності як основного критерію оцінки якості перекладу текстів релігійного стилю. Визначено сутність та основні завдання критики релігійного перекладу як складника перекладознавства.

Ключові слова: концептуально-трансцендентна еквівалентність, критика релігійного перекладу, релігійний стиль, патристична література.

Статья иллюстрирует целесообразность использования концептуально-трансцендентной эквивалентности как основного критерия оценки качества перевода текстов религиозного стиля. Определены сущность и основные задания критики религиозного перевода как составляющей науки о переводе.

Ключовые слова: концептуально-трансцендентная эквивалентность, критика религиозного перевода, религиозный стиль, патристическая литература.

The article examines the appropriateness and applicability of conceptual transcendent equivalence as one of the basic criteria of religious texts' translation quality evaluation. The aim and objectives of criticism of religious translation as a part of translation studies are defined.

Key words: conceptual transcendent equivalence, criticism of religious translation, religious style, patristic literature.

Постановка проблеми. Релігійний переклад є не досить дослідженою цариною в українському перекладознавстві. Критика релігійного перекладу як складник науки про переклад за аналогією до критики художнього перекладу вибудовує свої завдання, принципи та критерії оцінки якості перекладу релігійних текстів. Її сутність полягає у забезпеченні підходів до редагування релігійного перекладу для досягнення адекватності релігійного перекладу та еквівалентного перекладу релігійної термінології. Ускладнюється ситуація підходів до оцінки якості релігійних перекладних текстів ще й тим, що переклад та оцінка його якості дедалі частіше виконуються у автоматизованих додатках із перекладу для полегшення виконання та покращення його якості, до яких нелегко адаптувати роботу над перекладом релігійних текстів, особливо над перекладом текстів, віддалених у часі. Порушену проблематику критеріїв оцінки якості перекладу релігійного тексту не може бути вичерпано цією публікацією. Праця розглядає насамперед доцільність застосування концептуально-трансцендентної еквівалентності як одного з основних критеріїв оцінки якості перекладу релігійного тексту та ймовірність сумісності цього підходу з усіма типами релігійних текстів.

Мета статті – проаналізувати доцільність застосування критерію концептуально-трансцендентної еквівалентності на прикладі текстів давньогрецької патристичної літератури середини IV століття.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що під час типологізації перекладу слід виходити з положення, що інформація, яка міститься в текстах релігійного стилю, буває трьох видів. Інформація першого роду – концептуально-трансцендентна, догматично істинна інформація в рамках вчення конкретної релігійної деномінації (йдеться не тільки про християнські конфесії), внутрішню форму (смысл) якої не може бути змінено чи видозмінено залежно до вимог сучасного суспільства та науково-технічного прогресу і яку слід сприймати як незмінну та таку, що є поза часом; «Інформація другого роду – предметно-логічна, об'єктивна інформація, тобто думки автора про оточуючий світ» [3, с. 9], що є в конкретному реальному історико-культурному періоді та часі. Інформація третього роду – суб'єктивна інформація: оцінна, емоційна інформація, тобто почуття, емоції, настрої автора» [3, с. 9].

Аналіз досліджень. Над концепцією релігійного перекладу працюють численні учені в галу-

зях критики та редагування релігійного перекладу. Учені І. Огієнко, В. Німчук, М. Лесів, Н. Бабич, А. Содомора, о. І. Гаваньо, В. Задорожний, Г. Наконечна, Н. Пуряєва, схм. Венедикта (Щурат-Глуха) та Л. Герасимчук, П. Галазда, В. Задорожний, О. Закхіва, З. Куньч, Г. Дидик-Меуш, М. Петрович, Д. Степовик, єп. І. Ісіченко, М. Янів, Т. Шманько та інші зосередили увагу на численних важливих теоретичних та практичних мовознавчих аспектах і запитаннях критики та редагування релігійного перекладу та усталення української богословської термінології.

Викладемо їх у нашій редакції: 1) необхідність укладання «Словника релігійної термінології»; 2) надконфесійний принцип діяльності критиків та редакторів у галузі українського релігійного та богословського термінознавства; 3) надважливість проблеми якості літературної мови перекладних сакральних текстів і виявлення критеріїв оцінювання якості мови релігійного стилю; 4) збереження церковнослов'янізмів, які вже засвоєні українською літературною мовою, та пошук методологічних принципів уведення церковнослов'янської мовної спадщини в перекладні тексти (за потреби і у разі відсутності відповідників для мовних одиниць у перекладних текстах, віддалених у часі); 5) чітке формулювання термінознавчих проблем усталення та стандартизації з урахуванням доброї спадщини традицій іноземних шкіл критики та редагування релігійних текстів (особливо текстів, віддалених у часі) з урахуванням українських релігійних та національно-культурних мовних особливостей; 6) урахування ритміки та мелодики у відтворенні текстів релігійного стилю (особливо це стосується текстів проведення культу); 7) урахування первинності доктринального змісту та концептуального наповнення терміна у конкретному часі та просторі; 8) брак скоординованості українських церков щодо перекладацьких проблем.

Виклад основного матеріалу. Першим теоретиком критики в галузі українського богословського перекладу за відомими нам джерелами був Іван Огієнко. Окрім відомих праць священник, богослов та учений розробив принципи редагування та рецензування богословського перекладу [4]. Переконано можемо стверджувати, що встановити вірогідну кількість теоретиків у галузі українського богословського перекладу, зокрема в галузі перекладу давньогрецької патристичної літератури, надзвичайно важко. Незважаючи на обмежені дані про здійснені переклади в минулому, сучасні переклади давньогрецької патристичної літератури активно видаються в декількох

серіях видавництвами Львова та Києва. Понад два десятки років з метою відновлення українського релігійного стилю та української релігійної перекладної літератури виконано чимало. Цього все ж недостатньо для повноцінного розвитку та наукової діяльності перекладознавчих шкіл у галузі релігійного перекладу, зокрема ранньовізантійського перекладу.

У практиці світової критики богословського перекладу відома зорієнтованість на перекладі Біблії. У галузі критики біблійного перекладу побачило світ чимало фахових праць з методики та теорії біблійного перекладу. Найвагомим внеском із розробленням власної концепції, принципів та методів критики богословського перекладу в галузі біблійного перекладу є перекладознавчий доробок Юджин Найди [9–10].

В. Коптілов підкреслює поділ теорій перекладу на часткові теорії перекладу та стильові теорії перекладу [2, с. 7]. Спираючись на це твердження, маємо підставу виокремити критику релігійного перекладу в окрему перекладознавчу галузь, об'єктом дослідження якої є перекладні тексти релігійного стилю, їх якість.

«Положеннями теорії та історії перекладу послуговується критика художнього перекладу, завдання якої – давати обґрунтовану оцінку нових перекладів» [2, с. 7]. За аналогією, завданням критики релігійного перекладу є надання обґрунтованої оцінки нових релігійних перекладів. Як і критика художнього перекладу, критика релігійного перекладу спирається на принципи та критерії оцінки, розроблені теорією перекладу [2, с. 8].

На основі напрацювань української критики перекладу виокремлюється базовий методологічний підхід перекладацької критики – порівняння/зіставлення. В. Коптілов – продовжувач основоположника української критики художнього перекладу Івана Франка – вважає, що ефективним є зіставлення не тільки кількох перекладів тією самою мовою, а й перекладів різними мовами [2].

І. Одрехівська слушно зауважує, що «для осмислення сучасного стану критики перекладу в Україні потрібно простежити розвиток її механізмів у діахронії» [5, с. 123–129]. На думку проф. В. Брюховецького, автора фундаментальної праці з питань літературно критичної діяльності, «специфіку критики можна з'ясувати лише на перетині синхронного й діахронного розгляду її функціонування» [1, с. 16–17].

В. Коптілов, класифікуючи галузі перекладознавства, виокремлює галузь критики художнього перекладу, *«завдання якої – давати обґрунтовану оцінку нових перекладів. Критика перекладу не*

тільки розглядає переклад у зіставленні з оригіналом, а й оцінює доцільність добору для перекладу творів іншомовної літератури; аналізує текст перекладу не лише в порівнянні з оригіналом, а й з погляду відповідності мови перекладу нормам літературної мови, якою перекладено твір. Критика художнього перекладу спирається на розроблені теорією принципи та критерії оцінки. Вона відіграє істотну роль у розвитку художнього перекладу, популяризує його найкращі здобутки й засуджує хибні тенденції – формалізм, довільність, прояви неповаги до автора оригіналу й читача перекладу» [2, с. 7–8].

Критика перекладу як галузь перекладознавства стоїть на «обороні» культури перекладу. І. Одрехівська слушно подає дефініцію «культури перекладу» австрійського перекладознавця Еріха Прунча (Erich Prunč) із праці «Translationskultur». З його слів, культура перекладу – це змінний набір норм, конвенцій та сподівань, які формують поведінку усіх учасників перекладацького процесу в межах певної національної культури [5, с. 83].

Т. Шмігер каже, що «критика перекладу не тільки оцінює конкретний текст, але аналізує його відповідність усталеним перекладацьким нормам і може ці норми змінювати, заперечувати чи пропонувати нові» [6, с. 207].

Принципи критики художнього перекладу за В. Коптіловим можна викласти в таких пунктах, як: 1) зіставлення з оригіналом; 2) оцінка доцільності добору творів іншомовної літератури для перекладу; 3) аналіз перекладу тексту в порівнянні з оригіналом; 4) аналіз тексту перекладу з погляду відповідності мови перекладу нормам літературної мови; 5) принципи та критерії оцінки теорії перекладу.

На основі теоретичних праць з критики богословського перекладу, відомих нам упродовж останніх 20 років – періоду відродження українського богослов'я та його складника – галузі патристичного богослов'я, або патрології, та у процесі збагачення українського богослов'я завдяки перекладам християнської літератури, зокрема давньогрецької християнської літератури раннього візантійського періоду, виокремимо основні методологічні напрями розвитку української критики релігійного перекладу згідно з доступним нам довідниково-джерельним та критично-аналітичним матеріалом.

Починаючи з середини ХХ століття ціла плеяда перекладознавців та літературознавців релігійного стилю плідно працювала та продовжує працювати для розвитку українського богословського перекладу. Вони ж і започаткували критику

релігійного перекладу. Вважаємо, буде справедливо визнати Івана Огієнка основоположником критики богословського перекладу [4].

Поняття «критика релігійного перекладу» не є новим в українському перекладознавстві. Завдяки українським перекладознавцям сьогодні маємо п'ять перекладів Святого Письма. Побутує думка, що такий факт заслуговує нищівної критики, адже до сьогодні ми не маємо перекладу Біблії українською мовою, яку слід вважати канонічним перекладом у межах навчального процесу вищих навчальних закладів філософсько-богословського напрямку. Варто врахувати численну кількість перекладів Св. Письма іншими іноземними мовами, наприклад, німецькою мовою, але у вищих навчальних закладах філософсько-богословського напрямку користуються перекладом «Einheitsübersetzung» – встановленою нормою перекладу «Семидесяти» німецькою мовою. Канонічний переклад Святого Письма російською мовою – це синодальний переклад книг Святого Письма за редакцією відповідної комісії.

Вважаємо, що шляхом вирішення цієї проблеми для українського перекладу Біблії є скликання комісії з критики богословського перекладу, членами якої по праву повинні бути представники християнських церков зі спільним канонем книг Старого та Нового Заповіту та українською мовою навчання у вищих навчальних закладах і на філософсько-богословських чи філософсько-теологічних факультетах та богослужбової практики.

Кінцевою метою критики релігійного перекладу є забезпечення перекладача фахового тексту методологічним інвентарем для досягнення якісного перекладу та здійснення рецензування перекладних творів релігійного стилю.

Відповідно до фахової класифікації християнської богословської термінології за переліком навчальних богословських дисциплін («Екзегези Старого та Нового Заповіту», «Фундаментального богослов'я», «Догматичного богослов'я», «Морального богослов'я», «Патрології», «Пасторального богослов'я», «Історії Церкви» тощо) можемо класифікувати християнську богословську терміносистему відповідно до сформованих окремих галузей богослов'я (теології) на:

(1) біблійну термінологію (а) термінологію Старого Заповіту; (б) термінологію Нового Заповіту);

(2) догматичну богословську термінологію, яка поділяється на перелік тематичних ділянок християнської догматики:

(а) тринітарне богослов'я (Триадологію), що включає тринітарну термінологію;

(б) христологію – христологічну термінологію;
 (в) сотеріологію – сотеріологічну термінологію тощо;

(3) літургічне Богослов'я – літургічну термінологію і так далі відповідно до галузі богословської науки.

Якщо зодягнути цю предметну богословську класифікацію в одіж мовознавства, то науковцям вдасться систематизувати перекладознавчі проблеми та проблеми усталення і класифікації української християнської богословської терміносистеми зокрема і за аналогією виокремити критерії та підходи до оцінки якості релігійного перекладу загалом.

На прикладі аспектного зіставного аналізу перекладної давньогрецької термінології основною проблемою є питання смислотворення конкретного тринітарного терміна в тексті оригіналу і в тексті перекладу. Ключовим питанням міжкультурної комунікації, віддаленої у часі, є збереження смислової наповнюваності оригінального терміна у перекладі. Труднощі збереження оригінального смислу фахового терміна першотвору IV століття у перекладі сучасними мовами виникають із причин багатьох лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів, та першочергово від паралельного смислотворення тринітарних термінів, що потрапили у мови перекладу разом із прийняттям християнства та розвивалися у конкретній національній мовній традиції разом із розвитком богословської доктрини конкретної християнської деномінації. Розвиток окремої сучасної богословської мови і відповідно розвиток її богословської традиції часто унеможливають здійснення адекватного перекладу давньогрецької тринітарної термінології IV століття мовою перекладу через невідповідність смислів давньогрецького тринітарного терміна та його перекладного еквівалента.

На шляху досягнення концептуально-трансцендентної еквівалентності як основного критерію оцінки якості перекладу релігійних текстів є мовні, культурні і конфесійні перешкоди. Перекладність та адекватність перекладу тринітарного терміна здебільшого залежить від подолання цих перешкод.

Мовні (культурні, конфесійні) перешкоди – історичне та інформаційне нагромадження, яке отримує термін під час історико-контекстуального існування у галузі науки, унеможливають або ускладнюють його відтворення з мови оригіналу мовою перекладу. Про ці перешкоди доцільно говорити в зв'язку з можливостями/неможливостями збереження зовнішньої та вну-

трішньої форми одиниць перекладу (морфем, слів, словосполучень, тексту) оригінальних християнських догматичних творів, віддалених у часі.

Найважливішим рівнем інформації текстів релігійного стилю є смислова наповнюваність ключових термінів та концептів. Тому наближення до збереження внутрішньої форми (смислу) релігійних текстів залежить від можливості досягнення концептуально-трансцендентної еквівалентності. Важливим чинником досягнення цієї еквівалентності є розуміння віддаленості у часі мов, культур, мовних картин світу, концептів та реалій. Ще одна особливість текстів релігійного стилю, а особливо догматичних жанрів – це тяжіння до прихованості авторської концепції та тяжіння автора до об'єктивності в межах конкретної догматичної школи, традиції, деномінації тощо.

Ця характеристика догматичної літератури полегшує сприйняття першотвору перекладачем, оскільки є повторюваність ідей, сюжетних ліній, переконань з метою досягнення догматичних висновків. Рідкісним є той факт, що можна говорити про ідіостиль автора у догматичних різновидах текстів конфесійного стилю (авторський *символ віри*, коментарі на канонічні книги Нового чи Старого Заповіту, жанр *слова*, і навіть *листипослання*), та все ж традиція така є.

Щодо внутрішньої форми давньогрецького терміна і його смислу, то слід вказати на об'єктивну неможливість повноти відтворення терміна, віддаленого в часі. Ще важчим завданням є відтворення того трансцендентного складника – концептуально-трансцендентної смислової наповнюваності давньогрецького тринітарного терміна IV століття. Перелік об'єктивно-історичних причин є тому підтвердженням. Серед них можна виокремити такі відмінності сприйняття автором твору і автором перекладу: 1) у релігійних образах, на яких виховані автор твору та автор перекладу; 2) в образотворчому мистецтві на релігійну тематику, зокрема на тему зображення Св. Трійці в іконописі; 3) у богослужбовій традиції, до якої звик автор оригіналу та автор перекладу; 4) у молитовних та традиційних звичаях Богопоклоніння у автора оригіналу (частково про них ми можемо здогадуватися) та в автора перекладу тощо.

Так, ключові терміни давньогрецького християнського тринітарного богослов'я беруть початок у давньогрецькій філософії, хоча мають у ній дещо інше лексико-семантичне значення. Відрізняється і сама філософська система. «Οὐσία» у філософському термінологічному значенні застосову-

ється ще в «Категоріях» Аристотеля (IV століття до н. е.). «Υπόστασις» уперше вжито у термінологічному значенні стоїком Посидонієм (п'ятдесяті роки до н. е.). Ці давньогрецькі християнські тринітарні терміни середини IV століття – іменники, прикметники, дієприкметники, дієслова та дієслівно-іменникові словосполучення – продовжують лексико-семантичні зв'язки з минулими філософськими контекстами та вжитком. Цей зв'язок з минулим філософським світом мав надзвичайний вплив і відіграв неабияку роль в антиаріанській полеміці. Потрібно враховувати, що і християнські автори, які стояли на охороні Нікейського Символу, й аріани мали дуже глибокі знання з класичної філософії.

Післянікейський період не є початком уживання дієслівних форм «εἶμι», «ὀφίστημι», «ὀπάροω» та їх похідних у контексті християнських дебатів та міжпартійної церковно-догматичної полеміки. Вже у перші століття ці дієслова використовуються християнськими апологетами в термінологічному значенні. Їх форми – як дієслівні, так і похідні іменникові – можна зустріти у Іринія Ліонського, Філона Олександрійського, Оригена та ін.

У 325 році в Нікеї, на першому Вселенському Соборі, терміни «οὐσία» та «ὕποστασις» вперше запроваджено у тринітарному значенні в офіційний церковний документ – «Символ Віри».

Зв'язок з минулою дохристиянською філософською традицією стає менш помітним на лексико-семантичному рівні. Ці тринітарні терміни завдяки активній догматичній боротьбі набувають численну кількість семантичних зв'язків і утворюють добре усталене семантичне поле «*буття, реального існування та становлення*». У богословському контексті ці дієслова не повинні мати семантичне значення «процесу становлення, оскільки це часовий процес». Відомо, що трансцендентність є поза часом, і тому Божі Іпостасі як терміни передають значення семантичного поля «*реального існування завжди існуючого, постійного, безкінечного без початку та кінця*». Отже, тринітарний термін набуває лише одного значення цього лексико-семантичного поля – «*буття без початку та кінця, реального існування Божої природи та Божих Іпостасей*». Семантичне значення «*становлення*» не є прийнятною смисловою наповнюваністю тринітарного терміна.

Центральним складником гнізда давньогрецьких тринітарних термінів є термін «οὐσία» у значенні «сутність» (Божя природа). Тринітарні терміни «οὐσία» та «ὕποστασις» як похідні від дієслів одного лексико-семантичного поля «*буття, існу-*

вання, становлення» є гіперо-гіпонімами. Термін «οὐσία» є гіперонімом щодо терміна «ὕποστασις». Термін «ὕποστασις» є гіпонімом щодо терміна «οὐσία».

На словотвірному рівні гніздо тринітарних термінів стає розгалуженою та потужною системою, що складається з перехідних дієслів у поєднанні з іменниками і неперехідних дієслівних форм, які одержують термінологічне значення. Окрім термінолізованих іменників, дієслів та словосполучень (дієслово + іменник, іменник + дієприкметник), у термінологічному значенні використовуються прикметники та дієприкметники. У післянікейський період у 351–362 роки у працях св. Афанасія Великого, Василя Анкирського та в документах помісних соборів превалюють такі морфологічні форми дієслова «ὀφίστημι», як аористові, перфектні медіо-пасивні форми, форми інфінітива, іменники в однині та в множині, форми перфектного дієприкметника. Таке семантично розгалужене гніздо тринітарних термінів утворювалося поступово завдяки тривалій полеміці між православними та аріанами. Лідером післянікейського покоління аріан стає Євномій. Його послідовники – євноміани – навчилися вмільо відбивати супротивника продуманою аргументацією та рафінованою риторикою у їхніх творах. Сила висловлювання змушувала захисників правої віри вдосконалювати кожне слово, наповнювати його однозначним значенням в апологетичній боротьбі. Недосконала нікейська тринітарна термінологія упродовж майже 50 років боротьби рафінується в усталену структуру тринітарних понять, які утворюють досконале гніздо термінів та чітку ієрархію концептів – догматів про Пресвяту Трійцю.

Ще в IV столітті виникає проблема перекладу цих термінів латинською мовою [7]. Постають труднощі у перекладачів наступних століть, а ще більше – у перекладачів сучасними мовами. На перешкоді до передачі цілісності та досконалості давньогрецької християнської тринітарної системи середини IV століття стають темпоральні та категоріальні, культурно-освітні та об'єктивно-історичні чинники.

Слід також урахувати, що в період усталення давньогрецької християнської тринітарної термінології, зокрема в середині IV століття, існували плутанина та непорозуміння щодо семантичного значення ключових тринітарних термінів [8, с. 181–207]. Суперечки щодо семантичного значення цих термінів у мові оригіналу створювали труднощі для перекладачів латинською мовою. Вони ще більше ускладнюють пере-

клад давніх богословських текстів сучасними мовами [8].

Феномен семантичної плутанини та непорозуміння щодо давньогрецьких тринітарних термінів, особливо в період двох перших Вселенських Соборів, вивчали найвідоміші філософи, богослови та філологи XIX – XX століть. Тлумаченням, інтерпретацією перекладами та редакцією творів, присвячених семантичному значенню давньогрецьких тринітарних термінів, займалися представники європейських шкіл критики та редагування тринітарної термінології К. Стед, Р. Увіт, Г. Дюррі, Ф. Г. Дреколь, Д.-Л. Престіж, М. Симонетті, Д. Спада, О. Білецький, А. Білецький, С.С. Аверинцев, Н.І. Сагарда, В.В. Болотов, Дж. Келлі, Х. Янарас. Їхні ключові роботи щодо вказаної проблематики вважаємо прикладом до наслідування.

Аспектні особливості (граматичні, жанрово-стильові та навіть інформаційні) давньогрецьких оригіналів є неповторними через відсутність граматичної, семантичної, лексичної і жанрово-стильової еквівалентності в сучасних мовах. Це пояснюється відсутністю багатьох сучасних нам мов у час написання оригінальних творів класичного та візантійського періодів. Багата та рафінована давньогрецька мова існувала в розвинутій культурі та іншій світоглядній традиції, якої не було в історичному розвитку сучасної англійської, німецької, італійської чи української мов. Українська мова успадкувала частково це історичне коріння завдяки християнству та створеної греками Кирилом та Мефодієм кирилиці. Але українська мова у своїх історичних початках у формі староболгарської, церковнослов'янської та староукраїнської мов не ввібрала в себе через християнство візантійського обряду того, що засвоїло християнство на території Візантійської Імперії зі скарбниці класичної культури, літератури, філософії та мистецтва давніх греків до народження Христа. В. Коптілов зауважує, що *«кожна епоха має свій об'єктивно-історичний зміст, породжені ним ідеї та настрої і відповідний спосіб їх мовного втілення»* [2, с. 31]. На думку цього вченого, слід звернути увагу на художній досвід авторів історичних романів С. Скляренка та П. Загребельного. *«Вони не писали своїх романів з епохи Київської Русі давньоруською мовою. Вони лише уникали слів, які несуть у собі явні прикмети новітнього часу, а також зрідка додавали – для створення атмосфери достовірності – окремі вкраплення застарілих слів та синтаксичних конструкцій»* [2, с. 31]. В. Коптілов пропонує дотримуватися двоєдиного принципу у перекладі творів, віддале-

них у часі: 1) відмови від неологізмів і 2) тактовного використання архаїзмів. Цей лінгвістичний метод набув широкого використання на практиці [2, с. 31]. Перешкодами у перекладі термінів, віддалених у часі, є недоречне використання неологізмів та архаїзмів, що стають анахронізмами, та недотримання жанрово-стильових властивостей оригіналу у мові перекладу.

Висновки: 1. На основі існуючих положень та принципів загальної теорії перекладу про перекладність/неперекладність, неперекладне в перекладі (реалії, архаїзми), взаємозв'язок між мовною картиною світу та перекладністю, забезпечення адекватного перекладу, точність, еквівалентність і адекватність давньогрецької тринітарної термінології IV століття як мовних одиниць релігійного стилю уперше в теорії перекладу запроваджено та теоретично обґрунтовано поняття концептуально-трансцендентної еквівалентності як критерію оцінки якості відтворення оригінального тринітарного терміна засобами мови перекладу.

2. Обрано зіставний перекладознавчий аналіз як основний методологічний прийом критики перекладу як окремої галузі сучасного перекладознавства. Критика релігійного перекладу як окрема галузь перекладознавства має право на існування за аналогією з іншими критиками перекладу (критика художнього перекладу).

3. На прикладі діяльності науково-освітніх та дослідницьких центрів перекладу та усталення української богословської термінології, її критики та редагування виокремлено низку принципів, рекомендованих до засвоєння критикою релігійного перекладу. Найважливішими серед них є збереження церковнослов'янських, визначення критеріїв оцінки якісного перекладу релігійних термінів, серед яких запроваджено концептуально-трансцендентну еквівалентність як оцінювальний критерій якості релігійного перекладу.

4. Найвагомим внеском із розробкою власної концепції, принципів та методів критики богословського перекладу в галузі біблійного перекладу прийнято вважати перекладознавчий доробок Юджин Найди.

5. Встановлено, що критика релігійного перекладу перебуває на етапі свого відродження та новітнього розвитку, про що свідчить діяльність інститутів, кафедр університетів та видавництва України. Слід констатувати відсутність єдиного цілісного критичного перекладознавчого підходу до оцінки перекладу релігійної термінології, хоча доробок українських учених за понад 20 років незалежності нашої держави не слід применшувати.

6. Концептуально-трансцендентна еквівалентність – це відповідність мовної одиниці оригіналу мовній одиниці перекладу на рівні їх смислової наповнюваності через наявність у них концептуально-трансцендентних сем (змістових елементів семи, що характеризують Бога (Творця), Його природу та властивості. Компонентний аналіз перекладних давньогрецьких тринітарних термінів середини IV століття показав, що будь-який із тринітарних термінів має щонайменше одну таку сему.

7. Завданням критики релігійного перекладу концептуально-трансцендентних сем.

визначено надання обґрунтованої оцінки якості нових перекладів текстів релігійного стилю. Запроваджено основний критерій оцінки адекватності перекладу давньогрецької патристичної літератури та еквівалентності перекладу термінів: концептуально-трансцендентну еквівалентність у перекладі. Обґрунтовано необхідність запровадження додаткового критерію оцінки адекватності релігійного перекладу – компонентного аналізу перекладних відповідників – з метою визначення рівня смислової наповнюваності (абстрактності, концептуальності, трансцендентності) та концеп-

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брюховецький В. С. Критика в сучасному літературному процесі / В.С. Брюховецький. – Київ : Товариство «Знання», 1985. – 44 с.
2. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. Навчальний посібник / В. Коптілов. – К.: Юніверс, 2003. – 280 с.
3. Некряч Т.С. Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів. Для студентів перекладацьких факультетів вищих навчальних закладів: навчальний посібник / Т.С. Некряч, Ю.П. Чала. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 195 с.
4. Огієнко І. Методологія перекладу Святого Письма та Богослужбових книг на українську мову / І. Огієнко // Єдиними устами: бюлетень Інституту богословської термінології та перекладів. – 2000. – № 4. – С. 3–41.
5. Одрехівська І. Модель критики перекладу в рамках перекладознавчої концепції професора В. Коптілова / І. Одрехівська // Іноземна філологія. – 2013. – Вип. 125. С. 123–129.
6. Шмігер Т.В. Історія українського перекладознавства ХХ століття: ключові проблеми та періодизація: дис. канд. філол. наук. 10.02.16/ Т.В. Шмігер. – К.: 2008. – 249 с.
7. Янарас Х. Нерозривна філософія / Христос Янарас ; [пер. з новогрецької А. Чердаклі, Н. Клименко]. – Київ: «Основи», 2000. – 308 с.
8. Kahn Ch. H. The Verb Be in Ancient Greek / Ch. H. Kahn. – Hackett Pub Co Inc, 2003. – 544 p.
9. Nida E. A. The Theory and Practice of Translation / Eugene A. Nida, Charles R. Taber. – Leiden: E. J. Brill, 1982. – 218 p.
10. Nida E.A. Towards a science of translating / E.A. Nida. – 1964.
11. Popovych N. Übersetzungsbeispiele des Trinitätsbegriffs ὑπόστασις in den Glaubensformeln des Ostens zwischen 351–362 / N. Popovych // Формула компетентності перекладача: матеріали II міжнародної науково-методичної конференції, 23 березня 2011 р. – К.: НТУУ «КПІ», 2011. – С. 178–180.
12. Popovych N. Übersetzung von “ὑφίστημι” Formen und Ableitungen bei den Kirchenvätern des Ostens auf dem Beispiel der Antiochenischen Formeln / N. Popovych // Сучасні дослідження з іноземної філології : зб. наук. Праць ; [відп. ред. М.П. Фабіан]. – Ужгород: ПП «Графіка», 2012. – № 10. – 399 с. – С. 258–265.